

**ผลการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการร่วมกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม
ที่มีต่อความยืดหยุ่นทางความคิดของเด็กปฐมวัย***
**THE EFFECTS OF PROCESS ART ACTIVITY PROVISION WITH SOCIAL INTERACTION
ON COGNITIVE FLEXIBILITY OF YOUNG CHILDREN**

ภารดี คงยาง*, ปิยะนันท์ หิรัญชัยโลทร, ชลาธิป สมานิติโต

Paradee Kongyang*, Piyanan Hirunchalothorn, Chalutip Samahito

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

Faculty of Education, Kasetsart University, Bangkok, Thailand

*Corresponding author E-mail: paradee.kon@ku.th

*Tel: 097-953-0777

บทคัดย่อ

บทความครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการร่วมกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่มีต่อความยืดหยุ่นทางความคิดของเด็กปฐมวัย เป็นการวิจัยเชิงทดลอง กลุ่มเป้าหมาย คือ เด็กปฐมวัย อายุระหว่าง 4 - 5 ปีที่กำลังศึกษาอยู่ระดับชั้นอนุบาลปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 โรงเรียนพิริยโยธิน จำนวน 9 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แผนการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการร่วมกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม จำนวน 24 แผน ตรวจสอบด้วยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ซึ่งได้ค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.76 ในภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก และแบบประเมินความยืดหยุ่นทางความคิดของเด็กปฐมวัยโดยมี องค์ประกอบ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความสามารถการปรับเปลี่ยนและควบคุมพฤติกรรม ด้านความสามารถในการปรับเปลี่ยนความคิด และด้านความสามารถในการแก้ไขปัญหา หาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างรายการประเมินและเกณฑ์การประเมิน มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.67 - 1.00 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่สามารถใช้งานได้ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า 1) เด็กปฐมวัยก่อนการได้รับการจัดกิจกรรมมีค่าเฉลี่ยความยืดหยุ่นทางความคิด เท่ากับ 10.22 คะแนน และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.32 ขณะที่หลังการจัดกิจกรรมมีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเป็น 18.67 คะแนน และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.89 และ 2) องค์ประกอบของความยืดหยุ่นทางความคิด 3 ด้าน พบว่า เด็กปฐมวัยมีคะแนนเฉลี่ยความยืดหยุ่นทางความคิด หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองในทุกด้าน โดยด้านความสามารถในการปรับเปลี่ยนความคิดมีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นมากที่สุดและคะแนนเฉลี่ยรองลงมา คือ ด้านความสามารถในการแก้ไขปัญหาและด้านความสามารถในการปรับเปลี่ยนและควบคุมพฤติกรรม ตามลำดับ

คำสำคัญ: ศิลปะแบบเน้นกระบวนการ, การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม, ความยืดหยุ่นทางความคิด, เด็กปฐมวัย

Abstract

This research article aimed to examine the effects of process art activities integrated with social interaction on the cognitive flexibility of young children. The study employed an experimental

research design. The target group consisted of nine children aged 4 - 5 years enrolled in the second year of kindergarten during the second semester of the 2025 academic year at Biriyaoythin School. The research instruments included 24 lesson plans on process art activities integrated with social interaction, implemented continuously over a period of seven weeks. The lesson plans were evaluated by three experts, yielding an overall mean score of 4.76, indicating a very high level of appropriateness. In addition, a cognitive flexibility assessment for young children was developed, covering three domains: behavioral flexibility and control, cognitive flexibility (shifting), and problem-solving ability. The assessment demonstrated an Index of Item-Objective Congruence (IOC) ranging from 0.67 to 1.00, indicating acceptable content validity. Quantitative data were analyzed using descriptive statistics, including the mean and standard deviation, together with qualitative descriptive analysis. The findings revealed that: 1) After participating in the process art activities integrated with social interaction, the young children's mean cognitive flexibility score ($\mu = 18.67$, $\sigma = 1.89$) was higher than that before the intervention ($\mu = 10.22$, $\sigma = 1.32$); and 2) Regarding the three domains of cognitive flexibility, the children obtained higher mean scores after the intervention than before the intervention across all domains. The greatest improvement was observed in cognitive flexibility (shifting), followed by problem-solving ability and behavioral flexibility and control, respectively.

Keywords: Process Art, Social Interaction, Cognitive Flexibility, Young Children

บทนำ

ศิลปะเป็นกิจกรรมพื้นฐานที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาการของเด็กปฐมวัย เพราะเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้เด็กได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์ ทดลอง ค้นหา และสื่อสารความรู้สึกนึกคิดของตนผ่านการลงมือปฏิบัติจริง ศิลปะจึงมิได้เป็นเพียงกิจกรรมเพื่อความสวยงาม แต่เป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ที่ช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางอารมณ์ สังคมสติปัญญา และการคิดของเด็กอย่างรอบด้าน แนวคิดศิลปะคือกระบวนการทางปัญญา (Art as Cognitive Process) ซึ่งช่วยกระตุ้นให้เด็กเกิดการสังเกต วิเคราะห์ ตีความ และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล อันเป็นพื้นฐานของการพัฒนาความคิดระดับสูงและทักษะสมองส่วนหน้า (Executive Functions: EF) (Eisner, E. W., 2002) นอกจากนี้ แนวคิดรูปแบบการแทนความคิดของ Bruner, J. กล่าวว่า การเรียนรู้ของเด็กเกิดขึ้นผ่านการลงมือปฏิบัติการใช้ภาพ และการใช้สัญลักษณ์ (Bruner, J., 1966) ซึ่งสอดคล้องกับธรรมชาติของกิจกรรมศิลปะในระดับปฐมวัยที่เด็กได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2568 จึงมุ่งเน้นการจัดประสบการณ์ที่ส่งเสริมให้เด็กได้คิด ลงมือทำ และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง โดยครูมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็กอย่างเป็นองค์รวมและสอดคล้องกับทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2568)

อย่างไรก็ตาม สภาพการจัดกิจกรรมศิลปะในปัจจุบันของสถานศึกษายังคงเน้นผลลัพธ์ของผลงานมากกว่ากระบวนการเรียนรู้ เด็กมักถูกกำหนดรูปแบบผลงานให้ทำตามตัวอย่างที่ครูเตรียมไว้ เพื่อให้ได้ชิ้นงานที่สวยงามและมีลักษณะคล้ายคลึงกัน ส่งผลให้เด็กขาดโอกาสในการคิดอย่างอิสระ ทดลองค้นหาวิธีการของตนเอง และแสดงออกตามความคิดหรืออารมณ์อย่างแท้จริง การจัดกิจกรรมในลักษณะดังกล่าวอาจส่งผลให้เด็กไม่กล้าแสดงความคิดใหม่ ๆ และไม่สามารถพัฒนาความยืดหยุ่นทางความคิด (Cognitive Flexibility) ซึ่งเป็นความสามารถในการปรับเปลี่ยนแนวคิด มุมมอง หรือวิธีการแก้ปัญหาให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้ อีกทั้งยังทำให้ศิลปะถูกลดบทบาทจาก “กระบวนการเรียนรู้” เหลือเพียงกิจกรรมสร้างผลงานปลายทางเท่านั้น ขณะเดียวกันงานวิจัยและแนวคิดด้านพัฒนาการเด็กชี้ให้เห็นว่า การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ผ่านการทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น

ช่วยส่งเสริมให้เด็กได้สื่อสาร แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และเชื่อมโยงประสบการณ์เดิมกับความรู้ใหม่ ซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาทักษะทางสังคม อารมณ์ และการคิดขั้นสูง โดยองค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ ได้กล่าวว่าการเรียนรู้ผ่านการเล่นและปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาทักษะการคิดและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย (UNICEF, 2018)

จากการปฏิบัติการสอนของผู้วิจัยในระดับชั้นอนุบาล พบว่า การจัดกิจกรรมศิลปะภายในสถานศึกษาครูมีบทบาทส่วนใหญ่ในการเป็นผู้กำหนดทิศทางการทำผลงานทั้งหมด ทำให้เด็กไม่ได้แสดงความคิดเห็นของตนเองออกมามากนัก ซึ่งทำให้เด็กทำผลงานตามแบบที่กำหนดเป็นส่วนใหญ่ เด็กไม่กล้าตัดสินใจเลือกวิธีการสร้างสรรค์ผลงานด้วยตนเอง เมื่อเกิดปัญหาระหว่างทำกิจกรรม เด็กก็ไม่สามารถปรับเปลี่ยนวิธีคิดหรือหาวิธีแก้ปัญหาที่หลากหลายได้ อีกทั้ง ยังพบว่า เด็กบางส่วนขาดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือทำงานร่วมกับเพื่อน ส่งผลให้การเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างจำกัด เด็กจึงมีโอกาสน้อยในการพัฒนาความยืดหยุ่นทางความคิด การคิดสร้างสรรค์ และทักษะทางสังคม ทั้งที่ทักษะเหล่านี้เป็นพื้นฐานสำคัญของการเรียนรู้และการดำรงชีวิตในอนาคต โดย Diamond, A. กล่าวว่า ความยืดหยุ่นทางความคิด (Cognitive Flexibility) เป็นองค์ประกอบสำคัญของการทำงานของสมองด้านการบริหารจัดการ (Executive Functions) ซึ่งช่วยให้บุคคลสามารถปรับเปลี่ยนมุมมอง วิธีคิด และกลยุทธ์ในการแก้ปัญหาให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้ (Diamond, A., 2013) ดังนั้น การส่งเสริมความยืดหยุ่นทางความคิดตั้งแต่วัยเด็กจึงมีความสำคัญต่อการเรียนรู้และการดำรงชีวิตในอนาคต สภาพปัญหาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดกิจกรรมศิลปะให้สอดคล้องกับธรรมชาติของการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยมากยิ่งขึ้น

จากความเป็นมาและสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญของการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการร่วมกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เพื่อส่งเสริมให้เด็กได้คิด ทดลอง ลงมือปฏิบัติ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นอย่างอิสระ การวิจัยครั้งนี้จึงมีความสำคัญทั้งในด้านการพัฒนาแนวทางการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ทางศิลปะที่สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย และในด้านการพัฒนาเด็กให้มีทักษะการคิด การปรับตัว และการเรียนรู้ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาผลการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการร่วมกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่มีต่อความยืดหยุ่นทางความคิดของเด็กปฐมวัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) เพื่อศึกษาผลการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการร่วมกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่มีต่อความยืดหยุ่นทางความคิดของเด็กปฐมวัย

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ เด็กปฐมวัย อายุระหว่าง 4 - 5 ปี ที่กำลังศึกษาในระดับชั้นอนุบาลปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 โรงเรียนพิริยะโยธิน จำนวน 9 คน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง เนื่องจาก โรงเรียนนี้มีระดับชั้นอนุบาลปีที่ 2 จำนวน 1 ห้อง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แผนการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการร่วมกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม 24 แผน
2. แบบประเมินความยืดหยุ่นทางความคิดของเด็กปฐมวัย 3 ด้าน

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

1. การสร้างแผนการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการร่วมกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

1.1 ศึกษาคู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยพุทธศักราช 2560 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบแผนการจัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับหลักสูตรและเหมาะสมกับเด็กปฐมวัย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) ศึกษาเนื้อหาเอกสาร ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการจัดประสบการณ์กิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการร่วมกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมการทั้งในและต่างประเทศเพื่อวิเคราะห์เนื้อหาและกำหนดรูปแบบขั้นตอนในการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการร่วมกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

1.2 ออกแบบแผนการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการร่วมกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นสร้างประสบการณ์ 2) ขั้นสำรวจวัสดุอย่างอิสระ 3) ขั้นวางแผน 4) ขั้นสร้างสรรค์ และ 5) ขั้นแลกเปลี่ยนและสะท้อนคิดโดยกำหนดระยะเวลาในการจัดกิจกรรม 7 สัปดาห์

1.3 นำแผนการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการร่วมกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมให้ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน ตรวจสอบโดยเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านปฐมวัย 2 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านวิธีวิทยาการวิจัยและการประเมิน 1 ท่าน พิจารณาค่าเฉลี่ยและระดับคุณภาพของแผนโดยประเมิน 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านจุดประสงค์การเรียนรู้ 2) ด้านเนื้อหา 3) ด้านขั้นตอนการจัดกิจกรรม 4) ด้านสื่อและอุปกรณ์การสอน และ 5) ด้านการประเมินผล ซึ่งได้ค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.76 ในภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก ผู้เชี่ยวชาญจึงมีข้อเสนอแนะในการออกแบบแผนการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการร่วมกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ดังนี้ 1) กิจกรรมในบางหน่วยการเรียนรู้นั้นควรเพิ่มเติมสื่อ อุปกรณ์ที่จะทำให้เด็กเห็นภาพได้อย่างชัดเจน เพื่อให้เด็กได้มีประสบการณ์ใหม่อย่างชัดเจน และ 2) แนวทางการออกแบบกิจกรรมศิลปะในแต่ละครั้งเพิ่มเติมวัสดุอุปกรณ์ให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้อย่างอิสระ

2. แบบประเมินความยืดหยุ่นทางความคิดของเด็กปฐมวัย

2.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมความยืดหยุ่นทางความคิดของเด็กปฐมวัย และศึกษาหลักการทฤษฎี การสร้างแบบประเมินจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมความยืดหยุ่นทางความคิดของเด็กปฐมวัย นำข้อมูลมาสังเคราะห์เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบประเมิน กำหนดโครงสร้างแบบประเมินตามลักษณะพฤติกรรมความยืดหยุ่นทางความคิดของเด็กปฐมวัย

2.2 สร้างแบบประเมินความยืดหยุ่นทางความคิดของเด็กปฐมวัย โดยแบ่งออกเป็น 3 ด้าน โดยแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความสามารถการปรับเปลี่ยนและควบคุมพฤติกรรม ประกอบด้วย 3 ตัวบ่งชี้ ด้านความสามารถในการปรับเปลี่ยนความคิด ประกอบด้วย 4 ตัวบ่งชี้ และด้านความสามารถในการปรับเปลี่ยนความคิด ประกอบด้วย 4 ตัวบ่งชี้

2.3 นำแบบประเมินความยืดหยุ่นทางความคิดของเด็กปฐมวัยให้ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน โดยเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านปฐมวัย 2 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านวิธีวิทยาการวิจัยและการประเมิน 1 ท่าน โดยพิจารณาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างรายการประเมินและเกณฑ์การประเมิน (Index of Item-Objective Congruence: IOC) ได้อยู่ที่ระหว่าง 0.67 - 1.00 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่สามารถนำไปใช้งานได้ ผู้เชี่ยวชาญมีข้อเสนอแนะ ในบางรายการการประเมินพฤติกรรมควรแยกประเด็นการประเมินเพื่อให้เห็นถึงความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ดำเนินการในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 ใช้ระยะเวลาดำเนินการรวม 9 สัปดาห์ โดยเริ่มจากการประเมินความยืดหยุ่นทางความคิดก่อนการทดลอง (Pre-test) 1 สัปดาห์ก่อนการทดลองใช้กิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการร่วมกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม จากนั้นผู้วิจัยจึงดำเนินการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการร่วมกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม จำนวน 7 สัปดาห์ 24 แผน ตามแผนที่สร้างขึ้น สัปดาห์ละ 3 - 4 วัน วันละ 60 นาที

เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมเพื่อให้เกิดการกระบวนการคิดและการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นอย่างต่อเนื่อง เมื่อสิ้นสุดการทดลองจึงทำการประเมินหลังการทดลอง (Post-test) 1 สัปดาห์ ด้วยแบบประเมินชุดเดิม

สถิติที่ใช้ในการวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำคะแนนพฤติกรรมความยืดหยุ่นทางความคิดของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการร่วมกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมมาตรวจให้คะแนนและนำข้อมูล ที่ได้จากแบบประเมินพฤติกรรมความยืดหยุ่นทางความคิดของเด็กปฐมวัยมาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยก่อนการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการร่วมกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Pretest) และหลังการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการร่วมกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Posttest) จากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากการสังเกตพฤติกรรมความยืดหยุ่นทางความคิดของเด็กปฐมวัยไปวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและสรุปเป็นความเรียง

ผลการวิจัย

ผลการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการร่วมกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่มีต่อความยืดหยุ่นทางความคิดของเด็กปฐมวัย

1. ผลการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการร่วมกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่มีต่อความยืดหยุ่นทางความคิดของเด็กปฐมวัย พบว่า หลังการจัดกิจกรรม เด็กปฐมวัยมีคะแนนเฉลี่ยสูงขึ้นอย่างชัดเจน โดยก่อนการจัดกิจกรรมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 10.22 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 46.45 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.32 ขณะที่หลังการจัดกิจกรรมมีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเป็น 18.67 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 84.86 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.89 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความยืดหยุ่นทางความคิดของเด็กปฐมวัยภาพรวมก่อนและหลังได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการร่วมกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

ความยืดหยุ่นทางความคิด	คะแนนเต็ม	μ	σ
ก่อนการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการร่วมกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม	22	10.22	1.32
หลังการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการร่วมกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม	22	18.67	1.89

จากผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความยืดหยุ่นทางความคิดของเด็กปฐมวัยรายด้านก่อนและหลังการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการร่วมกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม พบว่า ภายหลังจากการจัดกิจกรรม เด็กปฐมวัยมีคะแนนเฉลี่ยความยืดหยุ่นทางความคิดสูงขึ้นในทุกด้าน เมื่อเปรียบเทียบกับก่อนการจัดกิจกรรม ดังตารางที่ 2 มีรายละเอียด ดังนี้

ด้านความสามารถในการปรับเปลี่ยนและควบคุมพฤติกรรม ก่อนการทดลองมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.67 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.94 หลังการทดลองมีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเป็น 5.67 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.47

ด้านความสามารถในการปรับเปลี่ยนความคิด ก่อนการทดลองมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.44 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.50 หลังการทดลองมีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเป็น 6.67 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.15

ด้านความสามารถในการแก้ไขปัญหา ก่อนการทดลองมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.11 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.87 หลังการทดลองมีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเป็น 6.33 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.05

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความยืดหยุ่นทางความคิดของเด็กปฐมวัยรายด้านก่อนและหลังการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการร่วมกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

ความยืดหยุ่นทางความคิดของเด็กปฐมวัย	การทดลอง	คะแนนเต็ม	μ	σ
1. ด้านความสามารถการปรับเปลี่ยนและควบคุมพฤติกรรม	ก่อนการทดลอง	6	3.67	0.94
	หลังการทดลอง	6	5.67	0.47
2. ด้านความสามารถในการปรับเปลี่ยนความคิด	ก่อนการทดลอง	8	3.44	0.50
	หลังการทดลอง	8	6.67	1.15
3. ด้านความสามารถในการแก้ไขปัญหา	ก่อนการทดลอง	8	3.11	0.87
	หลังการทดลอง	8	6.33	1.05

จากผลการศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการร่วมกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมสามารถส่งเสริมความยืดหยุ่นทางความคิดของเด็กปฐมวัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเด็กมีคะแนนเฉลี่ยภายหลังการจัดกิจกรรมสูงกว่าก่อนการจัดกิจกรรมในทุกองค์ประกอบ โดยแต่ละด้านสรุป ได้ดังนี้

ด้านความสามารถการปรับเปลี่ยนและควบคุมพฤติกรรม ในสัปดาห์ที่ 1 - 2 เด็กยังคงยึดติดกับวิธีการเดิม และต้องอาศัยการชี้แนะจากครูเป็นส่วนใหญ่ ต่อมาในสัปดาห์ที่ 3 - 5 เด็กเริ่มสามารถปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานเมื่อเผชิญปัญหา เปิดรับแนวทางใหม่ และนำคำแนะนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมและในสัปดาห์ที่ 6 - 7 เด็กสามารถปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานได้ด้วยตนเอง เลือกใช้วิธีการที่หลากหลายตามสถานการณ์ ยอมรับการเปลี่ยนแปลงได้ดี และสามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่องโดยไม่แสดงพฤติกรรมต่อต้าน

ด้านความสามารถในการปรับเปลี่ยนความคิด ในสัปดาห์ที่ 1 - 2 เด็กยังคงยึดติดกับแนวคิดหรือแผนการเดิม และยังไม่สามารถเชื่อมโยงประสบการณ์เดิมมาใช้ในการแก้ปัญหาหรือปรับเปลี่ยนวิธีการทำกิจกรรมได้ด้วยตนเอง จึงต้องอาศัยการชี้แนะจากครูเป็นส่วนใหญ่ ต่อมาในสัปดาห์ที่ 3 - 5 เด็กเริ่มสามารถปรับเปลี่ยนแนวคิดเมื่อเผชิญสถานการณ์ที่แตกต่างจากแผนเดิม และเริ่มนำประสบการณ์จากกิจกรรมที่ผ่านมาไปประยุกต์ใช้ได้มากขึ้นและในสัปดาห์ที่ 6 - 7 เด็กสามารถปรับเปลี่ยนแนวคิดหรือแผนการทำงานได้ด้วยตนเอง เชื่อมโยงประสบการณ์เดิมกับสถานการณ์ใหม่ เลือกใช้วัสดุและวิธีการได้อย่างเหมาะสม สามารถอธิบายเหตุผลในการตัดสินใจและประยุกต์ใช้ประสบการณ์เดิมในการดำเนินกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ด้านความสามารถในการแก้ไขปัญหา ในสัปดาห์ที่ 1 - 2 เด็กยังไม่สามารถระบุปัญหาที่เกิดขึ้นหรือทดลองปรับเปลี่ยนวิธีการแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง และยังคงอาศัยการชี้แนะจากครูเป็นส่วนใหญ่ ต่อมาในสัปดาห์ที่ 3 - 5 เด็กเริ่มสามารถอธิบายปัญหาที่เกิดขึ้น ใช้ภาษาสื่อสารได้ชัดเจนขึ้น รวมทั้งเริ่มทดลองปรับเปลี่ยนวิธีการแก้ปัญหาเมื่อได้รับการกระตุ้นจากครูหรือการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อน และในสัปดาห์ที่ 6 - 7 เด็กสามารถระบุสาเหตุของปัญหา ทดลองและปรับเปลี่ยนวิธีการแก้ปัญหาได้ด้วยตนเองอย่างเหมาะสม มีความมั่นใจในการลองผิดลองถูก และสามารถเลือกใช้วิธีการที่หลากหลายจนสามารถดำเนินกิจกรรมต่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้น ผลการศึกษานี้จึงสะท้อนให้เห็นว่า การจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการร่วมกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เป็นแนวทางที่ช่วยส่งเสริมความยืดหยุ่นทางความคิดของเด็กปฐมวัยได้อย่างครอบคลุม ทั้งในด้าน การปรับเปลี่ยนความคิด การแก้ไขปัญหา และการควบคุมพฤติกรรม

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง ผลการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการร่วมกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่มีต่อความยืดหยุ่นทางความคิดของเด็กปฐมวัย สามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้

1. กิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการส่งเสริมความยืดหยุ่นทางความคิดของเด็กปฐมวัยผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการมีความยืดหยุ่นทางความคิดสูงขึ้น ทั้งนี้สามารถอธิบายได้ว่า กิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการ (process art) เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กได้ทดลองคิดค้น และปรับเปลี่ยนแนวทางการทำงานอย่างอิสระ โดยไม่มีรูปแบบหรือผลลัพธ์ที่กำหนดไว้ ซึ่งลักษณะดังกล่าวช่วยส่งเสริมพัฒนาการของเด็กอย่างรอบด้าน ทั้งด้านสังคม อารมณ์ ภาษา สติปัญญา และร่างกาย ในด้านสติปัญญา เด็กได้พัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง เช่น การเปรียบเทียบ การคาดการณ์ การวางแผน และการแก้ปัญหา (Bongiorno, L., 2014) แนวคิดนี้ได้สอดคล้องกับกรอบทฤษฎีของ Diamond, A. ซึ่งอธิบายได้ว่า ความยืดหยุ่นทางความคิดนั้นเป็นองค์ประกอบสำคัญของ executive functions ที่ช่วยให้เด็กสามารถเปลี่ยนกฎเกณฑ์ ปรับมุมมอง และตอบสนองต่อสถานการณ์ใหม่ได้อย่างเหมาะสม (Diamond, A., 2013) ด้วย ขณะเดียวกัน Syafitri, M. การศึกษาผลกระทบของการมีส่วนร่วมของเด็กในกิจกรรมศิลปะต่อการพัฒนาการทางสติปัญญา ซึ่งได้อธิบายถึง กิจกรรมศิลปะการวาดภาพหรือการระบายสี สามารถพัฒนาทักษะการให้เหตุผลเชิงพื้นที่และการแก้ปัญหาของเด็กได้ ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมของเด็กในกิจกรรมทางศิลปะ เช่น การวาดภาพ การแสดงบทบาทสมมติ และการร้องเพลง ส่งผลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อการพัฒนาการทางสติปัญญา โดยเด็กที่เข้าร่วมกิจกรรมศิลปะอย่างสม่ำเสมอมีแนวโน้มแสดงความสามารถด้านความคิดสร้างสรรค์ การแก้ปัญหา และการคิดเชิงวิพากษ์ในระดับที่สูงกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับเด็กที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรม (Syafitri, M., 2024)

2. ในการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการร่วมกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ต้องมีขั้นตอนในการจัดกิจกรรมโดยคำนึงถึงการที่เด็กจะต้องมีความรู้และประสบการณ์เพื่อนำมาออกแบบผลงานศิลปะตามหัวข้อที่กำหนดโดยผู้ศึกษาได้ออกแบบขั้นตอนการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการร่วมกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมไว้ ดังนี้

ขั้นที่ 1 สร้างประสบการณ์ (Experience Construction) ครูได้ออกแบบสถานการณ์การเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม วัสดุ และเพื่อนร่วมกลุ่ม ผ่านการสำรวจ ทดลอง และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน โดยเน้นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงและการใช้ประสาทสัมผัส ในขั้นนี้ผู้ศึกษาค้นพบว่า เมื่อเด็กได้ลงมือปฏิบัติจริงและมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและวัตถุ กิจกรรมการเรียนรู้ที่น่าสนใจ เด็กจะสามารถสร้างความรู้และสะสมประสบการณ์ใหม่ได้ดี เมื่อกิจกรรมนั้นได้เรียนรู้ร่วมกันกับเพื่อน เด็กจะได้รับฟังข้อมูลและประสบการณ์ต่าง ๆ จากผู้อื่นมากขึ้น เด็กมีความเข้าใจในเนื้อหาของหน่วยการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น โดยสามารถเชื่อมโยงความรู้นี้กับประสบการณ์ใหม่ที่ได้รับจากการลงมือปฏิบัติและการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและวัสดุได้อย่างชัดเจน เด็กเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง ทำให้มีประสบการณ์ความรู้ที่หลากหลายเพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องตามแนวคิดของ Piaget, J. ที่มองว่า เด็กเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติและการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม โดยเด็กจะค่อย ๆ นำประสบการณ์ใหม่มาเชื่อมโยงกับความเข้าใจเดิมของตนเอง และปรับเปลี่ยนความคิดเมื่อพบสิ่งที่แตกต่างออกไป ซึ่งเป็นกระบวนการที่ช่วยให้โครงสร้างทางความคิดพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Piaget, J., 1951) ขณะเดียวกัน การที่เด็กได้ทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนและได้รับการชี้แนะจากครู ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Vygotsky, L. S. et al. ที่เน้นบทบาทของปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในการเรียนรู้ โดยครูทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุนการเรียนรู้ผ่านการตั้งคำถาม การกระตุ้นการคิด และการให้ความช่วยเหลือที่เหมาะสมในช่วงที่เด็กยังต้องการการสนับสนุน ซึ่งเป็นลักษณะของการช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ที่ช่วยให้เด็กสามารถพัฒนาความเข้าใจและสามารถก้าวไปสู่การเรียนรู้ด้วยตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Vygotsky, L. S., 1978)

ขั้นที่ 2 สำรวจวัสดุอย่างอิสระ (Exploration) ในขั้นสำรวจวัสดุอย่างอิสระ ครูมีบทบาทสำคัญในการจัดเตรียมวัสดุศิลปะที่หลากหลาย เหมาะสม และปลอดภัย พร้อมทั้งจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เปิดกว้าง เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กได้สัมผัส ทดลอง และสำรวจวัสดุด้วยตนเองอย่างอิสระ โดยไม่กำหนดรูปแบบหรือขั้นตอนตายตัว ซึ่งสอดคล้อง

กับการอธิบายที่ว่า แนวทางการจัดกิจกรรมศิลปะที่เน้นกระบวนการสำหรับเด็กปฐมวัย คือ การที่ครูควรวางแผนอย่างรอบคอบทั้งในด้านการเตรียมพื้นที่ วัสดุ และการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของเด็กอย่างเหมาะสมกับวัย โดยครูจัดการเตรียมพื้นที่และอุปกรณ์ให้พร้อมรวมไปถึงการคัดเลือกวัสดุศิลปะอย่างเหมาะสม วัสดุที่ใช้ควรปลอดภัยและเหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก และ บทบาทของครูจะทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ โดยใช้คำถามปลายเปิดเพื่อกระตุ้นให้เด็กอธิบายสิ่งที่ตนเองกำลังสำรวจ พบว่า การเปิดโอกาสให้เด็กได้สำรวจวัสดุอย่างอิสระภายใต้สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ทำให้เด็กเกิดความเข้าใจว่าวัสดุที่มีอยู่สามารถนำไปใช้สร้างสรรค์ผลงานได้อย่างหลากหลายตามความคิดของตนเอง และ หากมีวัสดุที่หลากหลายจะเห็นได้ว่าเด็กจะมีความสนใจวัสดุใหม่ ๆ มากขึ้น และ อยากทดลองใช้ การมีวัสดุที่หลากหลายลักษณะทำให้เด็กสามารถเชื่อมโยงคุณสมบัติของวัสดุกับแนวคิดที่ต้องการสร้างสรรค์ได้ และสอดคล้องกับแนวคิดของ Bongiorno, L. อธิบายว่า ศิลปะแบบเน้นกระบวนการเป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นประสบการณ์การเรียนรู้มากกว่าผลลัพธ์ของผลงาน โดยไม่มีการกำหนดขั้นตอนหรือรูปแบบตายตัว และเปิดโอกาสให้เด็กได้สำรวจ ทดลอง และสร้างสรรค์ผลงานในรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง (Bongiorno, L., 2014)

ขั้นที่ 3 วางแผน (Planning) เป็นกระบวนการที่เด็กนำประสบการณ์จากการสำรวจวัสดุในขั้นก่อนหน้ามาใช้ในการตัดสินใจ เลือกวัสดุ และกำหนดแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะของตนเอง โดยเด็กจะเชื่อมโยงความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับกับแนวคิดที่ต้องการสร้างสรรค์ ขณะเดียวกัน ครูทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุนการเรียนรู้ โดยใช้คำถามปลายเปิดเพื่อกระตุ้นให้เด็กคิด วางแผน และอธิบายแนวคิดของตนเองก่อนลงมือปฏิบัติจริง พบว่า เมื่อเด็กมีประสบการณ์ความรู้ที่เพียงพอ เด็กจะสามารถคิด วางแผน และคาดการณ์ลักษณะของผลงานที่ตนเองต้องการสร้างสรรค์ได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น ซึ่งสะท้อนถึงการพัฒนาระบวนการคิดเชิงวางแผนและการตัดสินใจของเด็กได้มากยิ่งขึ้น อีกทั้งในขั้นนี้ครูมีบทบาทในการใช้คำถามคอยกระตุ้นความคิดของเด็ก จะช่วยให้เด็กสามารถอธิบายสิ่งที่ต้องการสร้างสรรค์ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น จึงสอดคล้องกับการศึกษาที่ได้เน้นการส่งเสริมการสนทนาและการสะท้อนความคิดของเด็ก โดยครูควรใช้คำถามปลายเปิดและภาษาที่มุ่งสะท้อนกระบวนการทำงานของเด็กมากกว่าการชื่นชมเพียงผลลัพธ์ของผลงาน ซึ่งการสนทนาในลักษณะนี้จะช่วยให้เด็กได้ทบทวนแนวคิดของตนเอง อธิบายเหตุผลในการเลือกใช้วัสดุ และตระหนักถึงขั้นตอนการทำงานของตนเองได้ดียิ่งขึ้น อันนำไปสู่การพัฒนาทักษะการคิดอย่างเป็นระบบและการเรียนรู้อย่างมีความหมายต่อไป

ขั้นที่ 4 สร้างสรรค์ (Creation) เป็นช่วงที่เด็กได้ลงมือปฏิบัติในการสร้างผลงานศิลปะตามแนวคิดของตนเองที่ได้วางแผนไว้ เด็กได้ทดลอง เปลี่ยนแปลง แก้ปัญหา และปรับแนวคิดระหว่างกระบวนการทำงานอย่างอิสระโดยไม่ยึดติดกับรูปแบบหรือผลลัพธ์ และไม่มีการกำหนดว่า จะต้องทำขั้นตอนใดก่อน ซึ่ง Botella, M. et al. กล่าวว่า ศิลปะแบบเน้นกระบวนการ (Process Art) มุ่งเน้นให้เด็กได้เรียนรู้จากกระบวนการสร้างสรรค์มากกว่าผลลัพธ์ของผลงาน โดยเปิดโอกาสให้เด็กได้สำรวจ ทดลอง และสร้างสรรค์อย่างอิสระโดยปราศจากการกำหนดรูปแบบตายตัว พบว่า ในขั้นนี้เด็กแสดงพฤติกรรมการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติอย่างชัดเจน โดยสามารถทดลองวิธีการที่หลากหลายปรับเปลี่ยนแนวทาง และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการทำงานได้ด้วยตนเอง (Botella, M. et al., 2022) และสอดคล้องกับงานวิจัย วราภรณ์ เอี่ยมทรัพย์ และชลธิศ สมานิติ ได้ทำการศึกษาผลการจัดกิจกรรมศิลปะที่เน้นกระบวนการที่มีต่อการคิดเชิงบริหารสมองด้านทักษะปฏิบัติของเด็กปฐมวัย พบว่า เมื่อเด็กได้รับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ศิลปะที่เน้นกระบวนการอย่างต่อเนื่องเป็นประจำเด็กสามารถวางแผนการทำงานของตนเองได้ มีการริเริ่มการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดีขึ้นอีกทั้งสามารถวางแผนเป้าหมายได้ชัดเจน อีกทั้งในขั้นตอนนี้เด็กบางคนมีการปรับเปลี่ยนแผนจากแนวคิดเดิมเมื่อพบข้อจำกัดของวัสดุ หรือเมื่อผลลัพธ์ไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง ซึ่งได้สะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการปรับตัวทางความคิดหรือความยืดหยุ่นทางความคิดที่เพิ่มขึ้น (วราภรณ์ เอี่ยมทรัพย์ และชลธิศ สมานิติ, 2565)

ขั้นตอนที่ 5 แลกเปลี่ยนและสะท้อนคิด (Sharing & Reflective Dialogue) ขั้นแลกเปลี่ยนและสะท้อนคิดเป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้เด็กได้ทบทวนและสื่อสารประสบการณ์จากการสร้างสรรค์ผลงานของตนเองผ่านการอธิบายแนวคิด กระบวนการทำงาน การตัดสินใจ และการปรับเปลี่ยนที่เกิดขึ้นระหว่างการทำกิจกรรม โดยครูทำหน้าที่สนับสนุนการสะท้อนคิดผ่านการตั้งคำถามปลายเปิด การรับฟังอย่างไม่ตัดสิน และการกระตุ้นให้เด็กเชื่อมโยงประสบการณ์ของตนเองกับผู้อื่น ผู้ศึกษาพบว่า เด็กสามารถอธิบายแนวคิดและลำดับขั้นตอนการทำงานของตนเองได้และสามารถให้เหตุผลในการเลือกใช้วัสดุหรือการปรับเปลี่ยนแนวทางระหว่างสร้างสรรค์ผลงานได้อย่างเหมาะสม การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนยังเปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้มุมมองที่หลากหลาย แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Bongiorno, L. ที่อธิบายว่า ศิลปะแบบเน้นกระบวนการช่วยส่งเสริมพัฒนาการด้านภาษาและการรู้หนังสือ โดยเด็กได้ใช้ภาษาในการสื่อสาร อธิบายความคิด ความรู้สึก และประสบการณ์ของตนเองผ่านการสนทนา ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาทักษะการรู้หนังสือเบื้องต้น (emergent literacy) (Bongiorno, L., 2014)

3. ผลการวิจัยพบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการร่วมกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมมีคะแนนเฉลี่ยความยืดหยุ่นทางความคิดหลังการจัดกิจกรรมสูงกว่าก่อนการจัดกิจกรรม แสดงให้เห็นว่ากิจกรรมดังกล่าวสามารถส่งเสริมความยืดหยุ่นทางความคิดของเด็กปฐมวัยได้ ทั้งนี้ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานหลังการจัดกิจกรรมสูงกว่าก่อนการจัดกิจกรรม (ก่อนทดลอง $\sigma = 1.32$ และ หลังทดลอง $\sigma = 1.89$) เมื่อพิจารณาคะแนนรายบุคคล พบว่า เด็กทุกคนมีคะแนนสูงขึ้น โดยมีคะแนนเพิ่มขึ้นระหว่าง 6 - 10 คะแนน แสดงให้เห็นถึงระดับการพัฒนาของเด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกัน ส่งผลให้คะแนนหลังการจัดกิจกรรมมีการกระจายตัวมากขึ้น ทั้งนี้สามารถอธิบายได้ว่า เด็กปฐมวัยแต่ละคนมีประสบการณ์เดิม โครงสร้างความคิด และการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน แม้จะได้รับกิจกรรมเดียวกัน เด็กแต่ละคนจะสร้างองค์ความรู้และปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางความคิดผ่านกระบวนการซึมซับ (assimilation) และการปรับโครงสร้างทางความคิด (accommodation) ตามแนวคิดของ Piaget, J. นอกจากนี้ การจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการร่วมกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเปิดโอกาสให้เด็กได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทดลองวิธีการใหม่ และเรียนรู้ร่วมกับครูและเพื่อน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Vygotsky, L. S. ที่อธิบายว่า การเรียนรู้เกิดขึ้นผ่านปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Vygotsky, L. S., 1978) เด็กบางคนสามารถนำข้อคิดเห็นไปปรับใช้และเปลี่ยนแนวทางการแก้ปัญหาได้รวดเร็ว ขณะที่บางคนต้องอาศัยการฝึกปฏิบัติและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์หลายครั้ง จึงส่งผลให้ระดับการพัฒนาความยืดหยุ่นทางความคิดแตกต่างกัน

4. ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบของความยืดหยุ่นทางความคิดทั้ง 3 ด้าน มีการพัฒนาที่สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน ด้านการปรับเปลี่ยนความคิด ที่มีการพัฒนาสูงสุด รองลงมา คือ ด้านความสามารถในการแก้ไขปัญหา และด้านการปรับเปลี่ยนและควบคุมพฤติกรรม ตามลำดับ อภิปรายได้ว่า พัฒนาการที่โดดเด่นที่สุดใน ด้านการปรับเปลี่ยนความคิด ซึ่งมีคะแนนเฉลี่ยที่เพิ่มขึ้นสูงสุด สอดคล้องกับแนวคิดของ Sullivan, G. ที่อธิบายว่า กระบวนการทางศิลปะเปรียบเสมือนการวิจัยและการสืบเสาะ (Art Practice as Research) เด็กไม่ได้เพียงแค่สร้างผลงาน แต่กำลังใช้กระบวนการทางปัญญาเพื่อทดสอบสมมติฐานและสำรวจความเป็นไปได้ใหม่ การจัดกิจกรรมแบบเน้นกระบวนการ (Process Art) เปิดโอกาสให้เด็กได้เผชิญกับสถานการณ์ที่ไม่มีคำตอบตายตัว ส่งผลให้เด็กเกิดการปรับเปลี่ยนแนวคิดเดิม (Cognitive Shifting) เพื่อค้นหาวิธีการที่เหมาะสมกับการสร้างสรรค์ในขณะนั้น (Sullivan, G., 2005) อีกทั้งยังสอดคล้องงานวิจัยของ สุภรัตน์ เลิศสุทธิไกรศรี และคณะ ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ผลของการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการที่มีต่อทักษะการชี้นำตนเองของเด็กปฐมวัย เด็กที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการมีความสามารถในการสำรวจ การวางแผน การออกแบบ การทดลอง ทำการค้นพบ รวมถึงมีความสามารถในการแก้ปัญหาที่ดีขึ้นและเปิดโอกาสให้เด็กได้เลือกใช้วัสดุและการสร้างสรรค์ผลงานอย่างอิสระด้วยตนเองนับเป็นการส่งเสริมความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง (สุภรัตน์ เลิศสุทธิไกรศรี

และคณะ, 2566) ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Thomson, P. et al. ที่เสนอว่า สภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมศิลปะช่วยให้เด็กเกิดกระบวนการสะท้อนคิด (Reflection) ต่อการกระทำของตนเอง นำไปสู่การตัดสินใจแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผลและสร้างสรรค์ และด้านการปรับเปลี่ยนและควบคุมพฤติกรรม (Behavioral Change and Control) พัฒนาขึ้นอย่างมีนัยสำคัญเนื่องจากอิทธิพลของการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในพื้นที่สร้างสรรค์ (Thomson, P. et al., 2025)

สรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการร่วมกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ไม่ได้ส่งผลเพียงแค่สุนทรียภาพทางศิลปะ แต่เป็นกลไกสำคัญในการบ่มเพาะทักษะทางปัญญาขั้นสูง ช่วยให้เด็กปฐมวัยมีความพร้อมในการปรับตัวเชิงความคิดและพฤติกรรม ซึ่งเป็นทักษะจำเป็นในศตวรรษที่ 21 สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2568 ที่มุ่งเน้นการสร้างผู้เรียนให้มีสมรรถนะในการคิดและการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ

องค์ความรู้ใหม่

ผลของการใช้กิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการร่วมกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่มีต่อความยืดหยุ่นทางความคิดของเด็กปฐมวัย มีขั้นตอนการจัดกิจกรรม 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 สร้างประสบการณ์ (Experience Construction) เด็กจะได้รับประสบการณ์ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและวัตถุและได้เรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสและผ่านกิจกรรมกลุ่ม และจะได้นำประสบการณ์ความรู้เดิมมาเชื่อมโยงกับประสบการณ์ใหม่ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ สนทนา กับเพื่อนร่วมกลุ่ม ขั้นที่ 2 สำรวจวัสดุอย่างอิสระ (Exploration) กระบวนการจัดกิจกรรมที่ครูมีบทบาทสำคัญในการจัดเตรียมวัสดุศิลปะที่หลากหลายและเหมาะสม รวมทั้งจัดสภาพแวดล้อมที่เปิดโอกาสให้เด็กได้ลงมือสำรวจ สัมผัส อย่างอิสระ ให้เด็กปฐมวัยได้สัมผัส ทดลอง และสำรวจวัสดุ ได้เรียนรู้ผ่านการพูดคุย ชักถาม แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อน อีกทั้งครูต้องมีบทบาทในการสนทนา สะท้อนความคิดของเด็ก ขั้นที่ 3 วางแผน (Planning) เป็นขั้นตอนที่จะตัดสินใจ เลือกวัสดุที่ได้สำรวจมาคิดและเชื่อมโยงกับประสบการณ์ เพื่อนำมาเป็นแนวทางการสร้างสรรค์งานศิลปะที่ได้กำหนดไว้ โดยครูทำหน้าที่สนับสนุนเด็ก ใช้คำถามปลายเปิดในการถามผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้วางแผนก่อนลงมือทำ ขั้นที่ 4 สร้างสรรค์ (Creation) เป็นขั้นตอนที่เด็กลงมือสร้างงานศิลปะด้วยตนเอง โดยเปิดโอกาสให้ทดลอง เปลี่ยนแปลง แก้ปัญหา และปรับแนวคิดระหว่างกระบวนการทำงาน โดยไม่ยึดติดกับรูปแบบหรือผลลัพธ์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้าเด็กสร้างผลงานตามแนวคิดของตนเอง เด็กได้ทดลองและแก้ปัญหาด้วยตนเอง และขั้นที่ 5 แลกเปลี่ยนและสะท้อนคิด (Sharing & Reflective Dialogue) กระบวนการจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กได้แลกเปลี่ยนและสะท้อนความคิดและประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปะของตนเอง ผ่านการแสดงออก การรับรู้ และการใช้ภาษา โดยเด็กสามารถอธิบายแนวคิด กระบวนการทำงาน การตัดสินใจ และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นระหว่างการสร้างสรรค์ผลงาน ครูทำหน้าที่สนับสนุนการสะท้อนการคิด ด้วยการตั้งคำถามปลายเปิดและการรับฟังอย่างไม่ตัดสิน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ขั้นตอนกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการร่วมกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม
ที่มีต่อความยืดหยุ่นทางความคิดของเด็กปฐมวัย

สรุปและข้อเสนอแนะ

เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการร่วมกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม มีความยืดหยุ่นทางความคิดหลังการจัดกิจกรรมสูงกว่าก่อนการจัดกิจกรรม ทั้งคะแนนเฉลี่ยโดยรวมและรายด้าน ได้แก่ ด้านความสามารถในการปรับเปลี่ยนความคิด ด้านความสามารถในการแก้ไขปัญหา และด้านความสามารถในการปรับเปลี่ยนและควบคุมพฤติกรรม แสดงให้เห็นว่ากิจกรรมดังกล่าวสามารถส่งเสริมความยืดหยุ่นทางความคิดของเด็กปฐมวัยได้ โดยเปิดโอกาสให้เด็กได้คิด ทดลอง ปรับเปลี่ยนวิธีการแก้ปัญหา และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกับครูและเพื่อน ซึ่งช่วยให้เด็กสามารถปรับเปลี่ยนแนวคิด ยอมรับวิธีการที่หลากหลาย และเลือกแนวทางการแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม สะท้อนให้เห็นว่าการจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กลงมือปฏิบัติร่วมกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เป็นแนวทางที่ช่วยส่งเสริมความยืดหยุ่นทางความคิดของเด็กปฐมวัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ คือ 1) ควรจัดสภาพแวดล้อมและเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่หลากหลาย เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กได้เลือกใช้วัสดุในการสร้างสรรค์ผลงานอย่างอิสระ 2) ครูควรใช้คำถามปลายเปิดและส่งเสริมให้เด็กแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและแก้ปัญหาด้วยตนเอง และ 3) ควรกำหนดระยะเวลาในการจัดกิจกรรมให้มีความยืดหยุ่นตามลักษณะของกิจกรรม เพื่อให้เด็กได้คิด ทดลอง และปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานอย่างเต็มศักยภาพ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป คือ 1) ควรศึกษาผลของการจัดกิจกรรมในระยะยาวเพื่อพิจารณาความคงทนของการพัฒนาความยืดหยุ่นทางความคิด และ 2) ควรเปรียบเทียบผลของการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการร่วมกับรูปแบบการจัดกิจกรรมอื่น เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิผลในการส่งเสริมความยืดหยุ่นทางความคิดของเด็กปฐมวัย

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 สำหรับเด็กอายุ 3 - 6 ปี. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- _____. (2568). หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2568. เรียกใช้เมื่อ 28 มิถุนายน 2569 จาก <https://curriculum68.go.th/preschool-curriculum-3-6/>
- วรภรณ์ เอี่ยมทรัพย์ และชลธิป สมาหิโต. (2565). ผลการจัดกิจกรรมศิลปะที่เน้นกระบวนการที่มีต่อการคิดเชิงบริหารสมองด้านทักษะปฏิบัติของเด็กปฐมวัย. วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์, 37(3), 38-48.

- ศุภรัตน์ เลิศสุทธิไกรศรี และคณะ. (2566). ผลของการจัดกิจกรรมศิลปะแบบเน้นกระบวนการที่มีต่อทักษะการชี้นำตนเองของเด็กปฐมวัย. วารสารพัฒนาการเรียนการสอน มหาวิทยาลัยรังสิต, 17(1), 198-211.
- Bongiorno, L. (2014). How process-focused art experiences support preschoolers. *Teaching Young Children*, 7(3), 18-19.
- Botella, M. et al. (2022). The Creative Process and Emotions of Pupils in a Training Context with a Design Project. *Journal of Intelligence*, 10(4), 108. <https://doi.org/10.3390/jintelligence10040108>
- Bruner, J. (1966). *Toward a Theory of Instruction*. Cambridge: Harvard University Press.
- Diamond, A. (2013). Executive functions. *Annual review of psychology*, 64, 135-168. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-113011-143750>
- Eisner, E. W. (2002). *The arts and the creation of mind*. London: Yale University Press.
- Piaget, J. (1951). *Play, Dreams and Imitation in Childhood*. London: Psychology Press.
- Sullivan, G. (2005). *Art Practice as Research: Inquiry in the Visual Arts*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Syafitri, M. (2024). The Impact of the Arts on Children's Cognitive Development. *Journal of Studies on Art, Culture and Society*, 1(2), 56-61.
- Thomson, P. et al. (2025). *The Researching the Arts in Primary Schools Project*. In research report School of Education. University of Nottingham.
- UNICEF. (2018). *Learning through play: Strengthening learning through play in early childhood education programmes*. Retrieved June 9, 2026, from <https://www.unicef.org/sites/default/files/2018-12/UNICEF-Lego-Foundation-Learning-through-Play.pdf>
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.